

A MAGYARORSZÁGI TÁNCSZÍNHÁZI NEVELÉS

Kun Attila, Harangozó-díjas, Imre Zoltán-díjas és Lábán Rudolf-díjas
balettművész, koreográfus, balettpedagógus

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy a magyarországi táncszínházi nevelési területen folyamatban lévő kutatás eddigi eredményeinek tükrében áttekintést adjon a hazai kortárs tánchoz köthető színházi nevelési célzatú aktivitásokról. A tanulmány számba veszi a részvételi táncszínházi nevelési programok hazai beágyazottságát a prózai színházi nevelési struktúra viszonylatában, valamint módszertani diverziójának történeti előzményeit, mindenkori finanszírozási formáit és aktivitásait.

Kulcsszavak: táncszínházi nevelés, drámapedagógia, részvételi színház, táncos szakkifejezések

1. BEVEZETÉS

1.1. A tanulmányt megalapozó kutatás rövid bemutatása

A 2019/2020-as év MMA/MMKI (Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet) ösztöndíj programjának nyerteseként lehetőségem nyílik arra, hogy a magyarországi és a kárpát-medencei magyar nyelvű táncszínházi nevelés területét kutassam. A kutatás 2022-ben zárul, és célkitűzése a táncszínházi nevelési tevékenységek országos és regionális szintű feltérképezése. A kutatási cím prózai színházból átvett terminológiát használ, de a kutatás egyik célja a táncszínházi nevelés fogalmának a körbejárása és újradefiniálása a tánc, a kortárs tánc pedagógiai és nevelési megjelenéseinek segítségével. A kutatás másik célja, hogy műfaji, elnevezési, terminológiai besorolástól függetlenül rögzítse az egyes programokat. A kutatás a táncművészet területén létrejött programok eredményeinek, a létrejött programok jellemző sajátosságainak összefoglalásával a tánc történeti adatrögzítés mellett útmutatást jelenthet a terület iránt érdeklődők számára.

1.2. Tánc színházi nevelés történeti áttekintés

„Az európai színházi nevelési (*Theatre in Education*) hagyományokhoz lassan, mintegy két évtizedes késéssel zárkózik fel a hazai szakma.” (Nemzeti Táncprogram, 2015, p. 61) A megfogalmazás egy már működő és tevékeny szakmai területre vonatkozik, amely azonban nem összegezte és nem rendszerezte eddigi eredményeit. Sem a rendszerváltás előtt, ahol politikai szándék hiányában elszigetelt aktivitások jellemezték csupán ezt a területet (például Eck Imre vezetése alatt a Pécsi Balett

programja, a „Kis Műsor” az 1970-es években), illetve a politikai rendszerváltás után sem jutott el a hazai kortárs tánc a pedagógiai célzatú aktivitásainak összegző és átfogó megszervezéséhez. A programok célja többnyire a nézőszám növelését vagy a jelentősebb táncos utánpótlás megteremtését célozta. A táncnyelv tudástárának ismeretterjesztő szándékát nem egészítette ki a pedagógiai szándék, a mozgásra a táncsal táncra nevelés lehetősége. A néptánc tánc ház mozgalmához hasonlóan sajnos nem alakult ki hagyománya a közösségi kortárs táncnak. Az elszigetelt tevékenységek és programok végigkísérik a hazai kortárs tánc fejlődését, de igazán érdemi változást az európai uniós csatlakozást követően megjelent nemzetközi pályázatok jelentették. „A külföldi pályázati lehetőségek sokkal inkább a nemzetközi (európai) együttműködésre, a társadalmi indoklásra alapozott, és legtöbbször koprodukciós lebonyolítást ígérő projektekre irányultak, mintsem egyes társulatok vagy programok finanszírozására. Így a szakma jó értelemben véve rákényszerült az empatikus, körültekintő, valós társadalmi igényekre fókuszáló tervezésre úgy nevelési, mint művészeti tevékenysége terén.” (Nemzeti Táncprogram, 2015, p. 61)

A 2015-ös évben megjelent *Nemzeti Táncprogram* megfogalmazta a fejlődés egyes elemeit, a politikai rendszerváltást követően megjelenő táncokhoz köthető iskolai, tantermi programokat, a színházi vagy tér-specifikus beavató programokat, illetve a társadalmi szinten kiszélesedő tánc- és mozgástanulási lehetőségek aktív megjelenését. Ez a fejlődési folyamat hívott életre több olyan programot is, amelyek már kifejezetten korosztályok számára készültek.

Kiemelendő a Nemzeti Táncszínház több mint tíz esztendő óta táncpedagógiai portfóliója és annak 2014-ben bekövetkezett dinamikus bővülése (a *DTIE, Dance Theatre in Education*, komplex színházi nevelési módszertan életre hívása), illetve a Trafó Kortárs Művészetek Háza 2003 óta futó pedagógiai programja (2017 óta *Gondolat Generátor*) és az országban elsőként megrendezett *Tánc Színházi Nevelés* (2018–2019) konferenciasorozat közvetett és közvetlen eredményei. A Nemzeti Táncszínház több évtizedes pedagógiai programja jelenleg a *Táncé a szó* címmel gyűjti egybe és menezszi a táncokhoz köthető pedagógiai és színházi nevelési aktivitásokat. A program évente megrendezett tánc kurzusok mellett a *DTIE* (2014) módszertan életre hívásával és a komplex színházi nevelési táncelőadások létrehozásával és utaztatásával, illetve a Nemzeti Táncszínház repertoárján megjelenő előadásokhoz készített két-, és háromlépcsős foglalkozások létrehozásával népszerűsíti a tánc formavilágát és foglalkozik a felnövekvő nemzedékek táncsal táncra nevelésével.

És akkor a Nemzeti Táncszínház – Közép-Európa Táncszínház – Káva Kulturális Egyesület kombójában megszületett a *DTIE (dance theatre in education)*, az első komplex táncszínházi nevelési előadás, aminél úgy éreztem, végre megérkezünk, ez az! Három órára összezárva egyetlen egy osztály, profi táncművészekkel, a legjobb színész-drámatanárokkal. Van tartalom, van forma, együtt mozog diák/táncművész/színész-drámatanár, történik a csoda, mi kell ennél több? Talán csak a több! És helyére került, hogy mi a háromlépcsős program, a tánc kurzus, a mozgásismereti nap, és a *DTIE* szerepe és célja ebben a nagy csomagban: tánc- és színházpedagógiai programok. (Mi újság, tánc, színház, nevelés?, 2020)

A Trafó Kortárs Művészetek Háza 2003-ban indította el beavató programját, amelyről 2013-ban született meg Magyarországon az első színházi nevelési prog-

ramhoz köthető tanulmánykötet *Kortárs. Beavatás* címmel Juhász Dóra és Gyevi-Bíró Eszter (2013) szerkesztésében. A kötetben a tanulmányok mellett a 2003-ban Frenák Pál *Gördeszkák* című előadásával útnak induló, majd 2009-ben létrejött, azóta a Trafó védjegyévé vált, többlépcsős beavató program struktúrája is bemutatásra került. Több hazai és nemzetközi előadáshoz készített program leírását, a résztvevői visszajelzéseket, illetve a megvalósított foglalkozások szerkezeti felépítését is rögzítette a kiadvány. A kötet kiemelt figyelmet fordított a nemzetköziségre, a kötet magyar és angol nyelven jelent meg. A kötetben megjelent előadások többek között:

- Frenák Pál: *InTimE*
- Artus: *Kakaskakaskakas*
- Forte Társulat: *Godot-ra várva*
- PanoDráma: *Szóról szóra*
- Tünet együttes: *Nincs ott semmi*
- Claudio Stellato (ITA): *A másik*
- Miet Warpol (BEL): *Springville*

A 2018–2019-ben megrendezett négy alkalmas *Tánc-Színház-Nevelés* konferencia példaértékű összefogás eredménye, amelyben négy különböző arculatú intézmény egyesítette erőforrásait. A konferencia megszervezésében és lebonyolításában osztozott a Bethlen Téri Színház, a Trafó Kortárs Művészetek Háza, a Magyar Táncművészeti Egyetem és a Nemzeti Táncszínház. A konferenciasorozat a táncművészet területén megvalósuló színházi nevelési és színházpedagógiai tevékenységekről szólt. A konferenciát olyan táncművészeti alkotóknak, szakembereknek, táncársulatoknak ajánlották, akik táncszínházi előadásokhoz kapcsolódó színházi nevelési programokat valósítanak meg, vagy a jövőben szeretnének ilyen megvalósítani, de olyanoknak is, akik egyelőre csak érdeklődnek a téma iránt.

2018-ban létrejött az IZP (Imre Zoltán Program – szerk.) által támogatott Tánc Színház Nevelés konferencia, ami szerintem sok mindenben az elsőt jelentette ezen a területen és bár sok mindent lehetett volna még beletenni, muszáj volt egy irányt kijelölni, de a fő cél valójában az indulás volt, a feltérképezés, a szakmán belüli párbeszéd elindítása. Ez az első nagy találkozás egyfajta szakmai origója lett sok új kezdeményezésnek, és magának a tánc színház nevelés területének. (*Mi újság, tánc, színház, nevelés?*, 2020)

A konferenciasorozat résztvevői és meghívottjai gazdag és színes programokkal, valamint a közös gondolkodást elősegítő platformokkal találkozhattak. A hazai kortárs tánc területén fellelhető társulatok, alkotócsoportok és intézmények magas számban képviselték magukat, és a szakmai fórumokon számtalan hasznos és jövőépítő összegzés született. A konferenciasorozat dokumentálását a www.tancszinhaznevelés.com weboldal vállalta magára Varga Nikoletta szerkesztésében. A konferenciasorozat vállaltan és nagyban támaszkodott a prózai színház területén már több évtizedes tapasztalattal rendelkező színházi nevelési szakemberek útmutató segítségére és az egyes konferenciák programjaiban is többségében ezeknek a szakembereknek a vezetésével és irányítása alatt valósultak meg a programok és foglalkozások. A konferencia hatására több friss program és együttműködés is elindult, többek között a *SVUNG Kutatócsoport* működése, vagy a *Trafó Összművészeti Nevelési Konferenciája*, ahol 2020. február 12. és 16. között a Trafó Kortárs Művészetek

Háza öt napos képzést szervezett színházi-, táncos-, zenei- és vizuális művészeti nevelés témakörökben.

A *Tánc-Színház-Nevelés* konferencia nyomán Szemessy Kinga egy kutatócsoportot (SVUNG) hozott létre, a munkájukat az SZFE támogatta. A három hónapig futó projektmunkájuk eredményeit gyakorlati workshop keretében 2019. május 12-én mutatták be a Nemzeti Táncszínházban. Továbbá a konferenciasorozat tapasztalataira építve két előadáshoz is bemelegítő foglalkozásokat készítettek, amelyeknek célja nem az ismeretterjesztés, vagy az elő-értelmezés, hanem a nézők megérkezésének segítése, érzelmeik hangolása. A választott előadások: *Hodworks* (Hód Adrienn), *Sunday* és *SZFE Fizikaisok* (Barna Lilla) és *Gulág*.

2019. április 16-án lezajlott a Nemzeti Táncszínház Imre Zoltán Programja által támogatott, új felfogásban szervezett háromlépcsős színházi nevelési programjának első alkalma. A középső lépcső (elő-, és utófoglalkozás között) Góbi Rita *Reptében* című, Lábán-díjas előadása volt. 60 középiskolás diák vett részt a programban, akik táncos képzésben részesülnek a saját iskolájukban. A programban a Színház és Film-művészeti Egyetem másodéves drámainstrukturái készítettek két szakmai mentor segítségével felkészítő foglalkozásokat, amelyek az iskolákban zajlottak az előadás előtti héten, és feldolgozó foglalkozásokat, amelyek pedig az előadás után, három helyszínen a Nemzeti Táncszínház épületében kaptak helyet.

A Trafóban megrendezett Összművészeti Nevelési Konferencia programsorozatán olyan művészek, pedagógusok, művészetközvetítéssel foglalkozó- és civil közösségekkel dolgozó szakemberek vehettek részt, akik nyitottak rá, hogy bepillantást nyerjenek különböző művészeti ágakat bevonó nevelési munkába, és közösen keressék ezek lehetséges találkozási pontjait. Az angol nyelvű programsorozatban több hazai és külföldi szakember tartott workshopot, mint Cecily O'Neill, Doris Uhlisch, Yana Klichuk, Ricardo Gassent és Bethlenfalvy Ádám.

A 2020 márciusában berobbant pandémia és annak közvetlen korlátozásai szinte nullára redukálták a kortárs tánchoz kötődő színházi nevelési programok megjelenését. A kialakult közegészségügyi helyzetre reagálva új utakat kellett keresniük azoknak a társulatoknak, akik ezzel a területtel is foglalkoztak. Ezekről az eredményekről egy későbbi fejezetben bővebben említést tesz a tanulmány.

1.3. Hazai (tánc) színházi terület kutatási előzményei

A hazai kortárs tánchoz köthető színházi nevelési területéről nem készült még átfogó kutatás, így ehhez a munkához elengedhetetlen a társ területek, kifejezetten a prózai színházi nevelés területén fellelhető tanulmányok és kutatások bevonása, többek között a DICE Consortium „*DICE - a kocka el van vetve*” című (Cziboly, 2010), nemzetközi kutatási tanulmány és más ehhez kapcsolódó publikált anyagok áttekintése. Ez a nemzetközi együttműködésre épülő 2 éves kutatás, egyéb oktatási-nevelési célkitűzései mellett elsősorban azt vizsgálta, hogy a tanítási színház és a dráma milyen hatással van öt kulcskompetenciára a nyolc lisszaboni kulcskompetencia közül. Az InSite Drama szervezet szakemberei által elvégzett kutatómunka eredményeként megszületett kiadványokban (Cziboly & Bethlenfalvy, 2013; Cziboly & Bethlenfalvy, 2017), több éves, a színházi nevelés területén végzett kutatómunka eredményeit publikálták. Ezek a kiadványok átfogó részletességgel térképezik fel a hazai színházi nevelési területen megjelent előadások, alkotók és társulatok munká-

it. Mindezek mellett terminológiai kérdésekben is segítségére sietnek a szakmai területnek és összességében egy erős és kiterjedt szakmai közösség térképét rajzolják fel. A kutatási munkákban már megjelennek a kortárs tánc képviselői is, de többnyire úgy, mint akiknek nincs a repertoárjukon színházi neveléshez köthető előadásuk, vagy korábban volt, de jelenleg nincs színházi nevelési tevékenységük.

A fenti kutatási eredmények természetesen nem a hazai kortárs tánchoz köthető színházi nevelési tevékenységekre fókuszáltak, így ezekből a kutatási publikációkból nem kaphatunk átfogó képet a magyarországi kortárs tánchoz köthető színházi nevelési aktivitásokról. Viszont megalapozott példákat ismerhetünk meg egy több évtizedes tudatossággal és szakértelemmel felépített szakmai közösség értékképzéséről, minőségbiztosítási törekvéseiről és kutatási módszertanáról. Habár a kortárs tánc színházi nevelési területe hasonló eredményekkel még nem bír, de a 2014–2015-ben készült és megjelentetett Nemzeti Táncprogramban már külön altéma jelent meg Lőrinc Katalin témavezető és munkatársainak közös munkájából. Ilyen volt *A tánc, mint* (sic! – szerk.) *társadalmi-pedagógiai módszer* 2019-es frissítése, *A tánc, mint* (sic! – szerk.) *a társadalmi kommunikáció eszköze* című fejezet. Ebben az aktuális helyzet bemutatása mellett helyet kaptak a terület fejlődésének akadályai és fenntarthatóságának problémái, illetve közvetlen megoldási javaslatok is. Olyan javaslatok többek között, mint szakemberek felkérésével hatástanulmány készítése, amely által bizonyítható a tánc ossztársadalmi szintű pozitív hatása; célzott pályázati keret létrehozása; ingyenes dráma-, és színházpedagógiai képzés; külföldi szakemberek célzott meghívásának pályázati támogatása; aktívabb jelenlét kiépítése a tanintézmények tantervi programjában.

Beszédes adat, hogy amíg a kortárs tánchoz köthető színházi nevelési terület kutatási alapokban hiátussal küzd, addig a 2018–2019-ben megrendezett négy alkalmas *Tánc-Színház-Nevelés* konferencia-sorozat alkalmával már az alábbi társulatok mutatták be saját színházi – akár több éve futó vagy játszott – nevelési tevékenységüket:

- Duda Éva Társulat
- Duna Táncműhely
- FlamenCorazonArte Táncszínház
- Frenák Pál Társulat
- Győri Balett
- Hagyományok Háza
- Hodworks
- Juhász Kata Társulata
- Káva Kulturális Műhely
- Közép Európa Táncszínház
- Marosvásárhelyi Egyetem Művészeti Doktori Iskola
- Nemzeti Táncszínház
- PR Evolution Dance Company
- Trafó Kortárs Művészetek Háza
- Tünet Együttes

2. A TÁNC SZÍNHÁZI NEVELÉS ELNEVEZÉS FOGALMI KÖRE

2.1. Az egységes terminológia kialakulását késleltető adottságok

A kutatás jelenlegi állapotában jóval több a nyitott kérdés mintsem hogy lehetőség nyílna arra, hogy terminológiai végállomásként egyértelmű meghatározás fogalmazódjon meg. Számtalan egyéni elnevezés és programminőség született és születik. Ezeknek a rendszerezési kísérletét kívánja elérni a kutatás végleges publikációja.

Fontos jelenség – és az adatok alapján is kirajzolódik –, hogy a társulati működésben megjelenő színházi nevelési gyakorlatok, a hazai kortárs gondolkodás és tánc területén már a rendszerváltás előtti időkben is megjelentek. Említésre méltó kitétel, hogy a két világháború előtt, egészen az ötvenes évekig létezett Magyarországon egy nyugat-európai, polgári mozgáskultúra trend. Ennek a folyamatos fejlődése és jelenkori európai és globális öröksége ismert. Ezt a mozgáskultúrát és progressziót a szovjet fennhatóságú magyarországi politikai berendezkedés megbélyegezte és a hazai kortárs tánc-trend társadalmi beágyazottságát megszüntetve a kreatív mozgási szabadgondolkodás alapelvét más területek felé (testképzés, ritmikus sportgimnasztika, gyógytorna, DSGM/testképzés) kényszerítette, így annak valódi színpadi kibontakozását elfojtotta. Ezt a történeti és fejlődési törésvonalat sem hagyhatja figyelmen kívül a hazai kortárs tánc neveléshez köthető aktivitásokat feltérképező kutatás. Hiszen, amíg a korábban példaként vett prózai színházi trendek társadalmi beágyazottsága folytonos, a társadalommal együtt lélegző, addig a hazai kortárs tánc történetiségében időszakos hiányjelek és törésvonalak vannak. Ezzel a történeti deficittel együtt is gazdag és színes – nem utolsó sorban évtizedes – eredményeket tudhat magáénak a hazai és regionális kortárs tánc területe.

A hazai táncszakma a korábban említett lemaradás ellenére is folytonos fejlődéssel és tudatossággal zárkózik a nemzetközi gyakorlatokhoz, azzal a hendikeppel, hogy egységes közös terminológia, illetve közös stratégia még nem jellemzi. Amíg egy prózai kőszínház rendelkezik saját szakképzett stábbal, akik a színházpedagógia eszközeivel a társulat és a repertoár mellett alkotó közösségként produkciókat hoznak létre – ami kreatív munkát, költségvetést, munkaidő kapacitást jelent –, addig a kortárs tánc területén nagyon ritka a főfoglalkozású táncpedagógus szakember, aki művészetpedagógiai vagy drámapedagógiai eszközökben gondolkodva vagy esetleg szakképzettséggel rendelkezve ideje nagy részét ezeknek a foglalkozásoknak/előadásoknak a létrehozásával töltene. Fontos szegmens és beszédes adat, hogy csupán 2017 óta van dedikált pályázati lehetőség tánc színházi nevelési programok illetve előadások létrehozására.

2.2. Terminológiai kihívás

A prózai színjátszáshoz kötődő drámapedagógia évtizedes beágyazottsága és a színházi nevelés, mint rendszerváltó műfaj jelenleg is folyamatos munkát fektet a közös terminológiai szótár megalkotására. Ebben a munkában több évtizedes közös gondolkodás és kutatás mellett is számtalan összegző megfogalmazás született, többek között: „a színházi nevelés tágabb értelmezésére nem született még definíció, csak az ide tartozó műfajokról készültek eddig hosszabb-rövidebb listák.” (Cziboly & Bethlenfalvy, 2013, p. 323)

Nem definíciót célzó megfogalmazásként a drámapedagógia a személyiségfejlesztés módszere. Ebben a folyamatban az egyén ismeretei, készségei, társas kapcsolatai és képességei fejlődnek a programot vezető által irányított, csoportban végzett, közös dramatikus cselekvés által. Egy-egy színházi előadás létrejöttében az egyes irodalmi adaptáció vagy dramaturgiai szándék mellett, akár csak ha minimális mértékben is megjelenik pedagógiai szándék, és ez a pedagógiai szándék színházi elemekkel is dolgozik, akkor valószínűsíthető, hogy színházi nevelési tevékenységet végeznek a programot létrehozó és működtető szereplők. Amennyiben a pedagógiai szándék a mozgás képességét, illetve a test önkifejezésének képességét is célozza, úgy nagy valószínűséggel, a tevékenységet folytatók tánc színházi nevelési aktivitást végeznek, ami túlmutat a tánc technikai elemeinek képzesi átadásán.

A már említett és a hazai kortárs tánc területét célzó kutatásban résztvevő partnerek által eddig elküldött adatokból széles és nagyon színes program elnevezések jelennek meg, többek között: *ráhangelő, beavató, érzékenyítő, tantermi beavató, test-tudati munka, nevelő-ismeretterjesztő, kortárs-tánc-jelnyelv drámapedagógia, keresztvíz, bemelegítés*. Ezek az elnevezések elszigetelt, egyéni programok és aktivitások eredményei, amelyek között többnyire intézményekhez köthetően alakultak ki koncepcionálisan építkező több éves tendenciák, amik elengedhetetlen felületeket képezhetnek egy-egy intézmény vagy társulat szakmai munkájában annak érdekében, hogy idővel átfogó pedagógiai programmá fejlesszék aktivitásukat. Az elnevezések önállóan épített specifikus programok, amelyeket egyéni definíciókkal láttak el az alkotói. Ezek beillesztése a már meglévő, de a prózai színházi gyakorlatra épített terminológiai rendszerbe, hibás eljárás lenne. Ezzel megszűnne annak a lehetősége, hogy ez a különálló szakmai terület, azaz a hazai kortárs tánchoz kötődő színházi nevelési aktivitások egy közös szakmai megegyezés alapján kerüljenek fel a kialakítandó terminológiai térképre. Ennek a térképnek a megrajzolásában és elkészítésében természetesen fontos és elengedhetetlen segítséget és útmutatót ad a színházi nevelési területen már kialakított terminológiai útmutató. Ez a terminológiai iránytű Cziboly Ádám és Bethlenfalvy Ádám kutató munkájának eredménye. Kutató munkájuk több értékes és irányadó viszonyítási és értékelés pontot jelöl meg, amelyek alapjául szolgálhatnak a kortárs tánc nyelvezetéhez kapcsolódó színházpedagógiai foglalkozások terminológiai elhelyezésében, Ehhez természetesen egy nagyobb és szélesebb merítéssel és egyeztetéssel születhet meg az egyes programok beillesztése a terminológiai hálóba.

Iránymutató területi elnevezések lehetnek:

- értelmező színház (táncszínház)
- beavató színház (táncszínház)
- színházi alkotóműhely (táncszínházi)
- előkészítő beszélgetések vagy foglalkozások
- feldolgozó beszélgetések vagy foglalkozások

Továbbá szélesebb területi lefedettséggel:

Drámafoglalkozás:

- tanítási (tánc) dráma
- kreatív (tánc) dráma
- témanap, témahét
- (tánc) drámatábor

Gyermek- és diákszínházi:

- iskoladráma
- gyermek(tánc)színháték
- diák(tánc)színháték vagy diák(tánc)színház
- osztályszínpad
- ünnepi (tánc) műsor
- színhátszó tréning
- (tánc)színházi műhelymunka
- színhátszó tábor

Gyermek- és ifjúsági színház:

- gyerekelőadás
- ifjúsági előadás
- csecsemőszínház
- osztálytermi színház
- gyerekekkel vagy fiatalokkal létrehozott hivatásos színházi produkció (Színházi Nevelés, 2018)

Már a közös megegyezésen és gyakorlaton túljutva, két erősebb terminológiai elnevezés kelt életre több táncársulati gyakorlatban is, melyek közül az egyik egy friss módszertan, a DTIE (Dance Theater in Education) komplex táncszínházi nevelési előadás. A 2014-es évtől a Nemzeti Táncszínház három DTIE előadás létrehozását kezdeményezte (*Horda2*, 2014; *Igaz Történet Alapján*, 2016; *Talpak Alatt*, 2018). Mindhárom előadás a DTIE alpmódszertanát felhasználva épített foglalkozást a célzott korosztályok számára. Az előadásokra érkező korosztályok nemcsak nézői, de alakítói és résztvevői is az egyes előadásoknak.

A másik a két-, illetve háromlépcsős foglalkozások megjelenése. 2019. április 16-án lezajlott a Nemzeti Táncszínház Imre Zoltán Programja által támogatott, új felfogásban szervezett háromlépcsős színházi nevelési programjának első alkalma.

Összegzésként a meglévő színházi nevelési terminológia rendelkezésére áll a hazai kortárs tánc közösségének, de szükséges az önálló és közös konszenzusra épülő terminológiai térkép elkészítése. A jelen tanulmány alapját képező, de még folyamatban lévő kutatás ennek a jövőbeni közös terminológiai térképnek a megalapozását is célul tűzte ki.

3. A TÁNC SZÍNHÁZI PROGRAMOK FINANSZÍROZÁSI GYAKORLATA

A táncszínházi nevelési foglalkozások hátránya viszont pont az, hogy nem tudunk belőle sokat játszani, hiszen egy-egy alkalom, három intézmény, háromórás munkája, amin csak egy osztály vehet részt. Így rövid távon csak kevés fiatalhoz jutunk el, és elsősorban a budapesti diákokhoz, ha pedig vidékre utaztatjuk a produkciót, akkor ott egy-két osztály tud résztvevője lenni ennek a nagyon hasznos és hiánypótló, mozgásos együtt gondolkodásnak. (Varga, 2020)

A fenti rövid idézet több aspektusból is rávilágít a hazai kortárs tánchoz köthető színházi nevelési programok nehézségeire, hiszen az egyes programok létrehozásába fektetett energia és költségvetési ráfordítás csak és kizárólag hosszú távon tudna önfenntartó vagy bevételt és megélhetést biztosító konstrukcióvá fejlődni. Ez a fejlődés biztosíthatná azt, hogy az egyes társulatok bátrabban és kármentes stratégia mentén

kapcsolódjanak be a hazai tánc színházi nevelés világába. Mindaddig, amíg egy-egy előadást tud csak megélni az életre hívott produkció, amíg kis létszámot elérő és alacsony bevételt produkáló a program, addig a jelenlegi pályázati és kultúra finanszírozási rendszerben fenntarthatósági szempontból kockázatosnak minősíthetők ezek az előadások és ennek eredményeként nem is igazán népszerűek a hazai alkotói csoportok, társulatok körében.

Egy független, alapvetően projekt alapon működő társulat vezetőjeként a társulati ügyekkel való foglalkozás (értsd: produkciós munka, előadások forgalmazása stb.) mellett minimális idő és energia marad az ilyen pluszfeladatokra. Szemben a színházi szakmában intézményesen is elkülönülő, színházpedagógiai főtevékenységet végző társulatokkal (pl. Kerekasztal Színházi Nevelési Központ, Káva Kulturális Műhely), illetve a kőszínházakban alkalmazott szakemberekkel (mint a Katona József Színház Behívó vagy a Trafó Gondolat Generátor programjában), a tánc társulatoknál nincsenek ilyen szabad kapacitások. (Péter & Szemessy, 2019)

Fontos tény, hogy mindezek ellenére számtalan egyéni alkotó és körjük épült társulat vagy intézmény foglalkozik évtizedek óta ezzel a területtel. Számtalan előadás és program született és születik célzottan csecsemők, bölcsődések, óvodások, kisiskolások, felsősök, középiskolások, egyetemisták és felnőttek számára is.

Ezek az előadások ugyan részét képezik az adott társulatok repertoárjának, de nem élnek meg magas előadásszámot. A hazai pályázati rendszer éves terminusokban támogatja az alkotások megszületését és az országos utaztatási lehetőségek alkalmával általában a magas nézőszámot generáló előadásokra hagyatkoznak a társulatok és a meghívó fél egyaránt. A szűk mozgástér és alacsony finanszírozottság nem teremti meg az akár többnapos kiszállás lehetőségét, ami mozgásteret biztosíthatna az egyes társulatoknak nemcsak a magas bevételt hozó előadások játzsására, hanem a közösségi és színházpedagógiai előadások utaztatására is. A magas nézőszámot és magas bevételt generáló előadások hangsúlyozottsága háttérbe szorítja a kisebb nézőszámot és alacsonyabb bevételt biztosító előadásokat színházi nevelési foglalkozásokat.

A közönség vagy a közönség számára nyújtott pedagógiai szolgáltatásként merre és meddig építkezhet egy társulat? Kialakulhat-e, egy eredetileg közönségépítési céllal életre hívott foglalkozásból átfogó, a közönség és a társulatot körbevevő városi, települési vagy kerületi közösség számára létrehozott és tudatosan épített tánc színház pedagógiai program?

Amiben még sok teendő vár a hazai kortárs tánchoz köthető nevelési területen aktívan résztvevőkre, az a közös terminológiai szótár és a minőségbiztosítás keretinek kialakítása, illetve a hatásmechanizmusok vizsgálatának felépítése és a terület évtizedes eredményire épített továbblépés.

Az ösztöni késztetés jelen van évtizedek óta a hazai táncszakmában, de a korábban említett alacsony nézőszám, alacsony előadásszám, szakember-, és infrastruktúra hiány miatt bizonytalan ennek a szakmai szegmensnek a jövője.

Ebben a hiányos környezetben jelent meg 2017-ben a Nemzeti Kulturális Alap által létrehozott *Imre Zoltán Program*, amely kiemelten és célzottan támogatja a középiskolások és egyetemista korosztály körében népszerűsítő komplex, interaktív oktatási kezdeményezések szervezését. Ilyen típusú célzott pályázati lehetőség, ami

a színházi nevelés területén létrejövő produkciók elkészítését és forgalmazását támogatja a rendszerváltás óta nem állt rendelkezésére a hazai táncszakmának.

2017-ben három új program jöhetett létre, ebből kettő komplex tánc színházi nevelési program, egy pedig háromlépcsős programként valósulhatott meg. 2018-ban négy új program jöhetett létre, ebből kettő háromlépcsős foglalkozás, egy beavató foglalkozás és egy komplex színházi nevelési foglalkozás, valamint további hét meglévő program kapott forgalmazási támogatást. 2019-ben négy új program jöhetett létre, ebből kettő táncszínházi nevelési program, egy komplex tánc színházi nevelési program, egy háromlépcsős program és egy népszerűsítő program jöhetett létre, valamint további hat meglévő program kapott forgalmazási támogatást. 2020-ban kettő meglévő táncszínházi nevelési program, illetve egy táncszínházi előadás-hoz kapcsolódó program kapott forgalmazási támogatást és négy készségfejlesztői program kapott támogatást (NKA/IZP).

4. A FOLYAMATBAN LÉVŐ KUTATÁS ELSŐ LÉPÉSEI

A kutatás egyik első lépése egy átfogó kontaktlista kialakítása volt és a kutatásban részt vevő társulatok/intézmények alapinformációinak begyűjtése. A 35 megkeresett és válaszadó társulat, intézmény, alkotói csoport, egyéni alkotó között vannak több évtizedes működéssel bíró nagy társulatok, oktatási intézmények, egyéni alkotók, nemrég alakult alkotóközösségek és intézmények is (többek között a Győri Balett, Miskolci Balett, DARTS, Feledi Projekt, Magyar Táncművészeti Egyetem, Trafó, Bozsik Yvette Társulat, Pécsi Balett, ARTMAN, Székesfehérvári Balett, Nemzeti Táncszínház, Nagyvárad Táncegyüttes).

A megkeresett társulatok 1960 és 2019 között alakultak, és 76%-uk nem rendelkezik saját játszóhellyel. Az éves előadás számok öt és 110 között lettek megjelölve, ami szignifikáns különbséget jelöl, és a kutatási folyamat következő szakaszában ennek egyedi aspektusait is figyelembe kell venni. Az egyes válaszadók az alapítás óta tánchoz köthető (flash mob, nyitott próba) aktivitásuk megvalósításán 96% gondolkodott, a tánchoz köthető (nyitott tréning, nyitott workshop) pedagógiai aktivitás megvalósításán 100% gondolkodott, ami jelezheti a teljes szakmai terület nyitottságát a közönséggel való színpadi kommunikáción kívüli aktivitások szükségességére. A válaszadók 96%-a találkozott más társulatok tánchoz köthető pedagógiai célzatú tevékenységével, illetve más társulatok tánchoz köthető pedagógiai célzatú aktivitásán 80% vett részt. Ezek az adatok is a szakmai terület nyitottságát fejezhetik ki. Ehhez kapcsolódó adat, hogy ugyancsak 92%-uk találkozott a prózai színház területén használt színházpedagógiai gyakorlat bármely formájával. Összességében saját, tánchoz köthető pedagógiai aktivitást 20% nem valósított meg, 40% megvalósított és 40% többet is megvalósított.

Az összes válaszadó 60%-a szeretné az elkövetkezendő öt évben új előadásokkal, plusz új oktatói és pedagógiai aktivitásokkal formálni társulati arculatát, és 76%-uk elfogadhatónak tartja azt a kijelentést, hogy egy mai alkotóközösség a működési támogatásának egy részét az előadások létrehozásán túl, a társadalmi közösség mozgásra és táncrea nevelésére kell fordítania. 100%-uk elfogadhatónak tartja azt a kijelentést, hogy egy mai társulat feladatai közé tartozik a fiatal nemzedékek mozgásra és táncrea nevelése, illetve ugyancsak 100%-uk fejleszhetőnek tartja a hazai táncrea nevelés bármely formáját.

A vizsgálat kiterjedt arra is, hogy milyen tényezőket tartanak számon a fejleszthetőség esetleges akadályai között. Így megjelent akadályként a speciális szakmai háttértudás, a terület közös igényességének, kíváncsiságának, tudásának, stratégiájának és rendelkezésre álló forrásának deficitje, illetve a közoktatás zsúfolt időbeosztása. A kérdőív rákérdezett arra is, hogy milyen lehetőségeket, módszereket látnak a válaszadók a fejleszthetőség megvalósításához. A válaszok között megjelent a hosszútávú stratégia megfogalmazásának szükségessége; a sokszínű és különböző korosztályoknak szóló igényes táncelőadások létrehozása gyerekeknek, a közoktatásba való beemelés szükségessége; a kifejezetten táncal foglalkozó drámapedagógusok képzése; az aktívabb kapcsolattartás az iskolákkal; a pályázati források megteremtése; a megfelelő szakemberekből álló kuratórium és a pályázati kiírások szükségessége; illetve több fórum, szemle, konferencia, párbeszéd, találkozás, képzés és a területhez köthető közös platform megteremtése.

A kutatást bevezető kérdőív leíró statisztikai adatainak kiértékelése mellett lehetőséget ad az egyes társulatok, intézmények és alkotócsoportok személyre szabott portfóliójának elkészítésére is. A kutatás folytatásához sok lendületet adott a már eddig is beérkezett válaszok összetett és előremutató minősége.

5. AZ ONLINE TÉRBE SZORULVA

Az eddigi eredmények mellett a terület továbblépési lehetőségei, jövőképe is fontos szegmens. A kényszerűen online térbe szorult évkezesek közül komplex és konstruktív jellege miatt is érdemes kiemelni a Győri Balett évtizedes táncnépszerűsítő hagyományaiból épülve, a 2020 júliusában létrehozott *TánciTánci* előadás-sorozat programját, mely a 0–6 éves korosztályt célozza meg előadásokkal és foglalkozásokkal. A Győri Balett újító célja, hogy szeretné bevonní művészetébe a baba korosztályt érzékelésük és mozgásfejlődésük korai szakaszában mozgás-foglalkozások és specifikus előadás sorozatok útján. A babaszínházi táncelőadásait olyan élményekre építik, amelyek a kicsik mindennapjaiban is megjelennek. Ennek az ígéretes és konstruktív programnak már két előadása is elérhető az online felületeken.

A Székesfehérvári Balett Színház is érzékenyen reagált a tánc pedagógiai lehetőségeire, hiszen megalakulásukhoz képest szinte azonnal része lett szakmai munkájuknak a tánc nevelési aspektusa. Programjuk elnevezése is sejteti, hogy a társulatot körbevevő városi közösséget célozva indították és fejlesztik programjukat. 2019-ben komplex színháznevelési előadás (DTIE) létrehozása után 2020 elején elindították a *Mozdulj Fehérvár!* projektet, amelynek célja a kultúra, a tánc és a mozgás népszerűsítése pedagógiai és nevelési eszközök, módszertanok segítségével, illetve olyan programok szervezése, amelyeken keresztül a város lakosságának közreműködésével új közösségeket teremthetnek, hozzájárulva a város kulturális életének frissítéséhez. A *Beavatás*, *Ráhangelődés*, *Beszállókártya* és *Tánclabor* programokat a 2020/2021-es évadban is folytatni szeretnék.

A Duda Éva Társulat, akik hasonlóképp elsődleges fontosságúnak tartják, hogy a fiatalabb korosztály is találjon kapcsolódási pontot a kortárs előadóművészethez, 2014-ben indította el komplex színházi nevelési programját, melynek során több száz diákkal találkozott a foglalkozások és előadások során. A projekt egyedülálló és rendkívül pozitív hatásokat ér el mind a diákok körében, mind a kortárs előadóművészet területén. Az általuk fejlesztett *DrámaRodeó* egy speciális középiskolásoknak

szóló beavató színházi program, melynek keretében három különböző műfajjal ismerkedhetnek meg a diákok. A program célja, hogy közelebb hozzák a diákokhoz a színház, a tánc és az irodalom világát, és a programot vezető drámapedagógusok (Gyevi-Bíró Eszter, Kámán Orsolya) segítségével bátorítsák őket a kísérletezésben, hogy merjenek játszani és közösen gondolkodni az előadókkal. A programnak jelenleg nincs online megjelenése, de hosszútávú programként várhatóan újra indul a pandémia okozta megszorítások enyhítésével.

A Szegedi Kortárs Balett frissített aktivitásként és alkalmazkodva az online környezethez, elindította a *Beavató Színház* kisfilm sorozatát, amelynek bevezetőjében így írnak programjukról:

Közel 30 éve őrizzük azt a hagyományt, hogy nézőinket olyan estekre invitáljuk, ahol beleshetnek a kulisszák mögé és a koreográfusok, valamint a táncművészek szemüvegén keresztül közelebről is megismerkedhetnek a darabjainkkal. (Szegedi Kortárs Balett, 2021)

A Szegedi Kortárs Balett 2021-ben az online térre adaptált programja a teljes szakmai szegmens példaértékű kezdeményezése. A hagyományok online térben való megjelenésével tovább folytatódhat a hasonló programok evolúciós fejlődése, hiszen minden társulat a saját közönsége, illetve közössége felé indított kommunikációjában új dinamikára és új tudatosságra van készítve még a várt közegészségügyi enyhítések után is.

6. KONKLÚZIÓ

Az utóbbi pár esztendő kimagasló és változatos programjainak is köszönhetően több társulat munkájában megjelentek a tudatos táncszínházi nevelési célzatú aktivitások. A korábban említett finanszírozási, kutatási és háttér tanulmányi hiátusok ellenére is egy dinamikusan épülő, színesedő szakmai terület rajzolódik ki, ami komoly veszteségeket szenvedett a pandémia okozta komplex korlátozások miatt. Hiszen amíg a teltházas előadások hiányával az online térben küzdenek a társulatok előadások levetítésével és ezzel némi bevételt és nézőszámot tudnak felmutatni, addig egy-egy színházi nevelési vagy pedagógiai eszközöket is magában foglaló foglalkozás vagy előadás ezt nem tudja megtenni, hiszen ezeknek az előadásoknak az esszenciális alapja a bevonódás, a közvetlen jelenlét szükségessége.

Ennek figyelembevételével és a hazai kortárs tánc sűrű történeti szövetének tiszteletben tartásával és alapelveihez hűen, a kutatás továbbra is nyitottan fogadja és dokumentálja az egyes programokat, azok elnevezését, és az alkotók általi besorolását. A sokféle elnevezés formai és tartalmi áttekintésével és dokumentálásával, és későbbiekben szakmai közös megegyezéssel terminológiai iránytű vagy módszertani alapkő is létrehozható, mellyel a táncművészeti stratégia oktatási és művészeti nevelés területét és kommunikációját gazdagíthatjuk. A már jól ismert terminusokat érdemes újra-fogalmazni, hiszen egy tantermi beavató egészen más alkotói és pedagógiai alapokból épül fel egy színházi előadáshoz, vagy egy táncszínházi előadáshoz kapcsolódóan. Másképp épül, mások a pedagógiai prioritásai, más a nyelvezet, más a kommunikációs ereje, formája és intenzitása. Az eddig beérkezett adatok azt igazolják, hogy aktív és színes a hazai és a határon túli kortárs tánchoz köthető pedagógiai tevékenység.

A kutatásban részt vállaló partnerek által eddig elküldött adatok alapján a programok és előadások nagyon eltérő karakterűek, ezért egyelőre kevés összefüggés és esetlegesen kiolvasható egyértelmű tendencia fedezhető fel. Számítalan dinamikus és előre mutató program született és születik jelenleg is a hazai kortárs tánc területén, amely a fiatal nemzedék elérését, érzékenyítését, a táncval táncra nevelését célozza. Ezek intézményi, alkotóközösségi, alkotói szándékból jöttek létre és fejlődnek rövid-, közepes-, hosszú távú programok és foglalkozásokká. Kiemelendő Bozsik Yvette egyéni alkotói pályáíve, amely ugyan a Bozsik Yvette Társulathoz kapcsolódik, vagyis társulati, illetve intézményi kötődésű, de egyéni elhivatottságról tanúskodik. Több célzott generáció számára készített előadást, ilyen például a *Létramesék* (2005), a *Négy Évszak* csecsemőszínházi előadása (2009), a *Péter és a Farkas* (2010) vagy a legfrissebbek közül a *Magyar Népmesék* és a *Gyurmapábok* (2020). Alkotói és társulati repertoárja határozott és elhivatott döntési struktúráját jeleníti meg, bizonyítandó annak fontosságát, hogy a fiatal nemzedékeket színházpedagógiai eszközökkel is szükséges táncra nevelni.

A kutatás jelenlegi szakaszában fontos helyet kap ennek a tanulmánynak a megjelenése, hiszen a rész adatok és összegzések segítségével további alapot biztosíthat a kutatás folytatásához. A tanulmány célja a kutatási folyamat jelen állásának publikálásával, hogy közös szakmai gondolkodásra hívja a tanulmány olvasóit, hiszen a jelenlegi közegészségügyi helyzet okozta kényszerű megtorpanás és lépéshátrány figyelembevételével is látható, hogy az utóbbi öt esztendő tudatos és aktív szakmai építkezése és kommunikációja egyre több társulatot vonz be a tánc pedagógiai területére. Meglévő és frissen indított tevékenységek épülnek, illetve hosszú ideje elindult programok kapnak új lendületet és szakmai kontextust.

A kutatás keresi és várja az új programok fejlődésének eredményeit, és bízik abban, hogy a színházakat és a társulatokat, illetve a teljes kulturális területet érintő megszorítások enyhítésével bátor és dinamikusan épülő szakmai szegmensek erősödnek a magyarországi tánc színházi nevelési területen. Ebben a fejlődésben lesz erős és példamutató felület a rövidesen elinduló www.nekematananc.hu weboldal, amely online felületként a www.szinhazineveles.hu oldallal közösen a teljes szakmai terület számára kínál megjelenési lehetőséget és nem utolsósorban közvetlen felületet biztosít a közoktatásban dolgozó pedagógusoknak korosztályokra lebontott programok egy webhelyen való eléréséhez.

Irodalomjegyzék

- Cziboly, Á. (2010). *dramanetwork.eu*. Forrás: dramanetwork.eu: http://dramanetwork.eu/file/DICE_kutatasi_eredmenyek.pdf
- Cziboly, Á., & Bethlenfalvy, Á. (2013). *Színházi nevelési programok kézikönyve*. L'Harmattan Kiadó.
- Cziboly, Á. (2017). *Színházi nevelési és színházpedagógiai kézikönyv*. Insite Drama.
- Juhász, D., & Gyevi-Bíró, E. (2013). *Kortárs. Beavatás*. Trafó Kortárs Művészetek Háza.
- Mi újság, tánc, színház, nevelés?* (2020, April 20). <https://tancszinhazneveles.com/2020/04/20/mi-ujtag-tanc-szinhaz-neveles-2/>
- Nemzeti Kulturális Alap, Imre Zoltán Program (2020, October 11). *Kollégiumi döntések*. <https://nka.hu/kollegiumi-dontesek/>

Nemzeti Táncprogram. (2015). Magyar Táncművészek Szövetsége.
Péter, P., & Szemessy, K. (2019, April 22). Szavakkal megközelíthetetlen helyek. *Színház.net*. <http://szinhaz.net/2019/04/22/peter-petra-szemessy-kinga-szavakkal-megkozelithetetlen-helyek/>

Előadások

- Artus (2009). *Kakaskakaskakas*.
<https://artus.hu/2009/09/16/kakaskakaskakas-2009/>
- Bozsik Yvette Társulat (2005). *Létramesék*.
<http://www.yvettebozsik.com/letramesek-2>
- Bozsik Yvette Társulat (2009). *Négy Évszak*.
<https://www.ludwigmuseum.hu/program/bozsik-yvette-negy-evszak>
- Bozsik Yvette Társulat (2010). *Péter és a Farkas*.
<http://nemzetitancszinhaz.hu/musor/peter-es-a-farkas/751>
- Bozsik Yvette Társulat (2020). *Gyurmabábok*. <http://yvettebozsik.com/gyurmababok>
- Bozsik Yvette Társulat (2020). *Magyar népmesék*.
<http://yvettebozsik.com/magyar-nepmesek>
- Duda Éva Társulat (2014). *DrámaRodeó*.
<https://www.szinhazineveles.hu/program/dramarodeo/>
- Duna Táncműhely (2018). *Talpuk Alatt*. <https://kavaszhaz.hu/talpuk-alatt/>
- Forte Társulat (2010). *Godot-ra várva*.
<http://www.fugeprodukcio.hu/339-forte-godot-ra-v%C3%A1rva>
- Frenák Pál (1994). *Gördeszkák*.
<https://archive.frenak.hu/content/gordeszkak-eloadas-319>
- Frenák Pál (2008). *InTime*. <https://trafo.hu/programok/intime>
- Góbi Rita (2017). *Reptében*.
https://www.gobirita.hu/article/article.php?menu_id=23&article_id=565
- Győri Balett (2020). *TánciTánci előadás-sorozat*.
<https://gyoribalett.hu/eloadasaink/kippkoppesztipptopp/>
- Hodworks (2018). *Sunday*. <http://hodworks.hu/sunday/>
- Közép-Európa Táncszínház (2014). *Horda2*.
<https://cedt.hu/eloadasok/horda2-tancszinhazi-nevelesi-program/>
- Közép-Európa Táncszínház (2016). *Igaz Történet Alapján*.
<https://cedt.hu/eloadasok/igaz-tortenet-alapjan/>
- PanoDráma (2011). *Szóról szóra*.
<https://panodrama.wixsite.com/panodrama/szoros-szora>
- Szegedi Kortárs Balett (2020). *Beavató színház kisfilm sorozat*.
<https://szegedikortarsbalett.hu/beavato-szinhazi-kisfilm-sorozatunk/>
- SZFE Fizikaisok (2019). *Gulág*. <https://www.szinhazvilag.hu/szindarab/piros-logulag-nowadays-bemutakoznak-a-fizikaisok-547070>
- Stellato, Claudio (2011). *A másik*. https://trafo.hu/programok/program_2093
- Tünet Együttes (2008). *Nincs ott semmi*.
<http://tunetegyuttes.hu/darab/nincs-ott-semmi>
- Warpol, Miet (2011). *Springville*.
<https://www.mietwarpol.com/portfolios/springville>